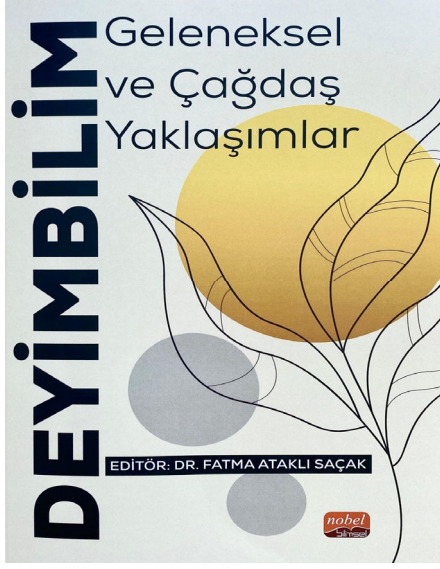

T1. Rus Filolojisinden Bir Pencere: *Deyimbilim - Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar*¹²³

Feyza Yağmur YEGİN⁴

APA: Yeğin, F. Y. (2024). Rus Filolojisinden Bir Pencere: *Deyimbilim - Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (42), 659-667. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13981180>

Deyimler, insanları önce kültürlerine sonra çeşitli söz oyunları ile birbirine bağlayan toplumun en önemli parçalarından biridir. Güncel Türkçe Sözlüğe göre deyim, “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği; tabir” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2024). Deyimler, duruma ve zamana göre geçmişteki, şu andaki ve gelecekteki olayları özlü bir şekilde anlatabilen ve hangi dilde olursa olsun dilin konuşurları tarafından bağlamına en uygun şekilde anlaşılabilen söz kalıplarıdır. Bu söz öbekleri ortak tecrübelerden hareketle toplumsal bir uzlaşma sonucu kabul edilmiş ve dilin konuşurları tarafından kullanılmaya gelmiştir. Pek çoğu bu sayede canlılığını koruyabilmiştir. Aksan’a göre (1997) deyim: “Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür” ifadeleriyle açıklanmıştır. Kelimelerin ilk anlamları dikkate alındığında bir deyim, söz konusu dile yabancı birine ilk bakışta

anlamsız gelebilir. Fakat insan yaşamının ve duygularının pek çok müşterek yönü vardır. Bu sebeple

¹ Ataklı Saçak, F. (Ed). (2024). *Deyimbilim – Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar*. Nobel.

² **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Kitap Eleştirisi, **Makale Kayıt Tarihi:** 19.08.2024-**Kabul Tarihi:** 20.10.2024-**Yayın Tarihi:** 21.10.2024; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.13981180>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Book Review, **Article Registration Date:** 19.08.2024-**Acceptance Date:** 20.10.2024-**Publication Date:** 21.10.2024; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.13981180>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

⁴ Arş. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü / Res. Assist., Assist., İstanbul Medeniyet University, Faculty of Educational Sciences, Department of Turkish and Social Sciences Education (İstanbul, Türkiye), **eposta:** feyzayegin@medeniyet.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-6803-6614>, **ROR ID:** <https://ror.org/02eaafc18> **ISNI:** 0000 0001 1092 2592, **Crossref Funder ID:** 501100003010

deyimin ifade ettiği yaşam durumu, başka dillerin konuşurlarına yabancı gelmeyecektir. Çeşitli dillerde farklı kelimelerden oluşan ancak benzer anlamlara gelebilecek veya aynı durum için kullanılabilir birçok deyim bulunmaktadır. Deyimler, insanın hem insan deneyimlerinin bir hâsılası hem de hayal gücünün sınırsızlığının bir kanıtıdır. Deyimbilim de dilin bu önemli unsurunu araştıran bir bilim alanıdır.

Deyimbilim - Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar kitabı, çeşitli yönleriyle deyimleri araştıran ve deyimbilim tarihinin en önemli metinlerinin Türkçe çevirisini de içeren güncel bir yayındır. Eserin 2024 yılında yayınlanan birinci baskısı bu yazıda değerlendirilecektir. Nobel Akademik Yayıncılık'tan çıkan kitap, 559 sayfadan oluşmaktadır. Deyimbilim alanındaki önemli araştırmaların yanı sıra bu alana yönelik çağdaş yaklaşımları da ele almaktadır. Eseri önemli kılan hususların başında deyimbilimin kurucusu olarak kabul edilen V.V. Vinogradov'un, ünlü dilbilimci ve sözlükbilimci S.İ. Ojenov'un ve dilbilimci V.N Teliya'nın makalelerinin ilk kez bu eserde tam metin olarak Türkçeye çevrilmiş olması gelmektedir. Eserde Rusça, İngilizce, Kazakça ve Başkurtça olmak üzere farklı dillerdeki deyimlerden örneklerle bunların Türkçe karşılıkları mevcuttur. Eserin editörlüğünü üstlenen Dr. Fatma Ataklı Saçak'ın kaleme aldığı önsözde kitabın ortaya çıkış serüvenini ve önemini ayrıntılarıyla okumak mümkündür.

Rus Deyimbilimin Tarihsel Gelişimi başlık birinci bölümde bir bilim alanı olarak deyimbilimin bağımsızlaşma süreci ve bu süreçte Rusların katkısı incelenmiştir. Deyimler üzerine yapılan çalışmalar tarihsel olarak ele alınmış ve deyimbilim konusunda öne çıkan isimler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde okurlar Avrupa'da deyimbilimin yeni bir bilim dalı olarak görüldüğünü ancak Rus dilbilimcilerin alana yön verdiğini ayrıntılarıyla öğrenebilirler. Yine bu bölümde önemine binaen deyimbilimde Rusların çalışmaları incelenmiş ve yorumlanmış, Rusça-Türkçe karşılaştırmalı olarak deyim örnekleri sunulmuş, deyimlerin konuşulan dile özgü olduğu ve başka dillere çevrilirken zorluklar yaşandığı dile getirilmiştir. Bunun sebebi olarak kelimesi kelimesine çevrilen deyimlerin hedef dilde bir karşılık bulamadığı fakat deyim anlamından hareketle benzer yapıda karşılıklar bulunabileceği örneklerle kanıtlanmaya çalışılmıştır. Rusçada *'kulübedeki çöpleri dışarı taşımak'* diye bir deyim bulunurken bu deyimimizin bizdeki karşılığı *'kirli çamaşırları ortaya dökmek'* tir. Rusçada *'beyaz karga'* diye çevrilen bir deyimimizin bizdeki kullanımını *'göze çarpan'* şeklindedir. Deyimlerin birebir çevirisi başka bir dil konuşanına bir anlam ifade etmezken o dilin konuşurlarının ortak hafızasında açık, anlaşılır bir duruma tekabül edebilmektedir. Böylesi açıklamalarla yapılandırılan ilk bölüm genel anlamda bir giriş niteliği taşımaktadır ve şu başlıklar altında irdelenmiştir: Deyim ve Deyimbilim Kavramı, Deyimbilimin Avrupa'daki Gelişim Süreci, Rus Dilbiliminde Deyimbilimin Gelişim Süreci, Deyimbilimin Dilbilimin Bağımsız Bir Dalı Olarak Ortaya Çıkışı, Rus Deyimbiliminde Dar ve Geniş Anlamda Yaklaşım, Deyimlerin Rusça Sınıflandırılması (Ataklı Saçak, 2024, ss. 1-55).

İkinci bölüm olan "Bir Dilbilim Disiplini Olarak Rus Deyimbilimin Temel Kavramları" ve üçüncü bölüm olan "Rus Dilinde Deyim Birimlerin Temel Türleri" Viktor Vladimiroviç Vinogradov'un 1947 yılında yayımladığı makalelerin çevirisidir. Vinogradov, Rusya Bilimler Akademisi üyesi önemli bir dilbilimcidir. Makalede deyimbilimin araştırma alanları ve temel özelliklerinin yanı sıra deyim birimlerinin sınıflandırılması konusu ele alınmıştır. Araştırmacı deyim birimleri, deyim kaynaşmaları, deyim birlikleri ve deyim birleşmeleri olarak üç temel gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmada insanların sözcüklerle değil tümcelerle düşündüğü felsefesi ile sözcüklerin gruplar hâlinde kaynaştığı ve birbirinden anlam olarak ayrılmasının mümkün olmadığı üzerinde durulmuştur. Deyimlerin en önemli özelliklerinden biri olan sözcüklerinin kendisinin ve yerinin değişmezliği örneklerle açıklanmıştır. Dostoyevski, Çehov ve Gonçarov gibi Rus edebiyatının önemli yazarlarından örnekler verilerek deyimler

incelenmiştir. Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler adlı eserinde Alyoşa ve Hohlakova arasında geçen bir konuşmada eşit durumda olmak, üstün olmak deyimlerinin kullanımından örnekler sunulmuştur. Makalede alanda çalışan birçok bilim insanının araştırmalarına ve görüşlerine atıf yapılarak deyimbilimin araştırma alanları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bir deyim sözlüğü oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlar açıklanmıştır (Çev. Ataklı Saçak, 2024, ss. 87-126; Çev. Paşalıoğlu, 2024, ss. 51-86).

Dördüncü bölümde, “Deyimbilimin Yapısı Üzerine (Rusça Deyim Sözlüğü Projesi Çerçevesinde)” başlıklı Sergey İvanoviç Ojenov'a ait 1957 yılında yayımlanan makalenin çevirisine yer verilmiştir. Makalede deyimlerle bir sözlük oluşturmak için neler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Hangi kelime öbeklerinin deyim sayılabileceği, sözlük oluştururken deyim hangi sözcüğünün asıl sözcük sayılması gerektiği tartışılmıştır. Vinogradov'un deyim olguları (deyim kaynaşmaları, deyim birlikleri ve deyim birleşmeleri) kapsamında konu ele alınarak deyimlerin yapısal ve anlam özellikleri üzerinde durulmuştur. Rusya'da yapılmış deyim derlemeleri özetlenerek mevcut durum betimlenmiştir (Çev. Dohman, 2024, ss. 127-165).

Deyimlerin İç Birimi başlıklı beşinci bölümde Rusça deyimlerin iç birimleri incelenerek tarihî ve toplumsal etkileri ele alınmıştır. Rus dilbiliminde deyimbilime katkısı olan araştırmacılardan bahsedilerek konu İç Birim ve Nedensellik, Deyimlerin İç Birim Değişiminin Nedenleri, İç Birim ve Değer, İç Birim Araştırma Yöntemleri başlıkları altında sunulmuştur. Saussure'ün 'nedensizlik' kavramının, filolojideki yerinden bahsedilerek dillerin ve kelimelerin ortaya çıkışında serbest bir durum olabileceği gerekçesinin araştırmalara etkisi üzerinde durulmuştur. Deyimlerin iç birimlerinin araştırılmasının etimolojik kaynaklardan beslenilerek ortaya konduğunu dile getiren araştırmacı, etimolojik verilerin ve morfolojik yöntemlerin sınırlılığında bahsetmiştir. Yazara göre “*her deyim mutlaka bir hikâyesi ve farklı bir kaynağı vardır*”. Zamanla ilk anlamları unutilan ve yeni anlamlar kazanan deyimlerin iç birimlerinin incelenmesi bu sebeple gerekli görülmektedir. Bu bölümde deyimlerle ilgili üzerinden durulan önemli konulardan biri ise alfabe değişimleri sırasında dilin kaybettiği sözlü kültür ürünleridir. Bu tür politikalar sözlü mirası ve dolayısıyla deyimleri etkilemiş ve yeni gelen nesillerin bazı deyimleri unutmasına, tanımamasına yol açmıştır. Halbuki deyimlerin en önemli özelliğinin *tanınabilirlik* olduğu ifade edilmektedir. Bilinçli dil siyasetinin, deyimlerin iç birimlerinin değişmesinde önemli rol oynadığını ele alan araştırmacı, gençlerin deyimlerin anlamlarını sözlükten bakarak öğrenebildiklerini ifade etmiştir. Deyimlerin önemi konusundaki düşüncelerini araştırmacı şu sözlerle açıklamıştır: “... *Deyimlerin iç birimi, yani ilk hikâyesi ayrı bir metin olarak değerlendirilebilir. Tarihî-kültürel bilgiler ve değerlendirmeler taşıyan deyimler ile ilgili bu tür metinler her yaş grubu için hazırlanmalıdır. Eğitici ve öğretici işlevi olan deyimlerin tanınması ve kullanılması büyük önem taşımaktadır. Bir dil öğrenmek, idrak etmek için o dilin atasözleri, deyimleri, vecizeleri ve doğru kullanımını bilmek gereklidir. Hatta öncelikle ana dilinde yer alan deyimleri öğrenmek ve öğretmek lazımdır. Deyimler insanların ruhanî kültürünü geliştirme ve şahsiyetini inşa edebilmesi için önemli bir kaynaktır.*” (Bağlan Özer, 2024, ss. 167-176)

Altıncı başlık olan “Dil Dizgesinde Deyimleşme Üzerine”de yan yana gelen birimlerin yeni bir ifadeye dönüşüp özündeki anlamı yitirmesi kavramı demek olan deyimleşme üzerinde durulmuş ve bu kavram adlandırma kuramı bağlamında incelenmiştir. Deyimleşme konusunda pek çok araştırma olmasına rağmen ortak bir paydada buluşulmadığını ifade eden yazar, çalışmada çağdaş Rusçadan ve Türkçeden verilen örneklerle durumu betimlemiştir. Türk dilbiliminde deyimleşme kavramı atasözü, kalıp söz ve deyim gibi birimlerle ilişkilendirilirken Rusçada sözlükselleşme yerine kullanıldığı tespit edilmiştir (Kozan, 2024, ss. 177-194).

Tarihi Deyimler başlıklı yedinci bölümde deyimlerin bir toplumun tarihinden izler taşıdığını ve deyimlerin anlamlarını inceledikçe farklı hikâyelere ulaşılabileceğinden söz edilmiştir. Bu doğrultuda Türkler ile Rusların geçmişteki ilişkilerinden doğan bazı deyimler sunulmuştur. Örneğin *kılıbık, başboş, aklına sokmak, sözünden çıkmamak, bir dediğini iki etmemek* bunlar arasındadır. Çalışmaya göre çağdaş Rus dilindeki deyimlerin temelini kadim Rusça deyim dönüşümleri oluşturmaktadır. Bu dönüşümler konuşma dilindeki yaygın ifadeler, mesleki veya jargon ifadeler ve edebi dilden ifadeler şeklinde sınıflandırılmıştır. Rusça deyimlerin incelenmeye başlandığı tarihin on sekizinci yüzyıl olduğunu ifade eden yazar, bazı atasözleri ve deyimlerin kökenlerinin tarih öncesi çağlara ve efsanelere uzandığını dile getirmiştir. Yaşanan olaylar ve savaşlardaki popüler sözler halkın sözlü kültürü içinde yayılarak atasözlerine ve deyimlere dönüşmüştür. Buna Rusçada Tatarlar hakkında söylenen “*Dur Tatar! Kılıcını çekmeme izin ver*” atasözü örnek gösterilmiştir. Bu bölümde birçok kaynak taranarak elde edilen on yedi Rus deyimini açıklanmıştır. Örneğin XV-XVII. yüzyıllarda Rusların günlük hayatta kullandıkları kıyafetlerin manşetleri uzundur. Bu sebeple bir iş yaparken kolların kıvrılması gerekmektedir. Türkçeye çevirisi *kolları swamak* olan deyim buradan geldiği ifade edilmektedir. Deyimlerin tarihteki çoğu olayın canlı tanıkları olduğunu dile getiren araştırmacı, tarihi deyimlerin çözümlenmesinin önemi üzerinde durmuştur (Acar,2024, ss. 195-216).

Sekizinci bölümde, Maria Sergeevna Pestova'nın 2008 yılında Kazan Devlet Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesinde sunduğu “İngilizce ve Rusçada Hiperbol Üzerine Kurulu Deyim Birimleri” adlı doktora tezinden üretilen “Deyim Birimlerin Çevirisi” adlı makalesi Türkçeye çevrilmiştir. Deyimlerin farklı dillerdeki kullanımlarını anlamak amacıyla çevirilerinin yapılmasının önemli olduğu belirtilmiştir. Araştırmacıya göre, farklı dillerde deyimler arası ilişki kurulması dilbilimcilerin uzun zamandır dikkatini çekmektedir. Bu konuda farklı metotların kullanıldığını dile getirmiştir. Bu araştırmada ise Rusça ve İngilizce deyimlerden örneklem alınarak deyimlerin tam ve kısmi eşdeğerlikleri, benzeşimleri incelenmiştir. Eşdeğeri olmayan deyimler için çeviri yöntemi kullanılarak her iki dildeki karşılıkları bulunmaya çalışılmıştır. Örneğin ‘*bir bardak suda fırtına koparmak*’ deyiminde Rusçada ‘*su bardağı*’ İngilizcede ise ‘*çay fincanı*’ kelimesi kullanılmıştır. Bazı deyimlerde ise benzeşim söz konusudur ve pek çok farklı dilde aynı veya benzer anlamı ifade edebilir. Birçok dilde abartmak anlamında kullanılan ‘*Pireyi deve yapmak*’ deyimini örnek olarak sunulmuştur. Eşdeğeri olmayan deyimlerin çevirisinde ise bazı çeviri yöntemlerinden bahsedilmiştir. Bunlar betimleyici çeviri, açıklama ve karma çeviridir (Çev. Özcan, 2024, ss. 217-234).

Dokuzuncu çalışma olan “Değerbilimsel Araştırmalarda Deyimler” adlı makalede toplumların değer yargılarını dil aracıyla dışa vurmasından bahsedilmiştir. Konu bağlamında ele alınan deyimlerin toplumun değerlerini yansıttığı düşüncesi üzerinde durulmuştur. Rus dilinde oluşturulan değerbilimsel deyimler sözlüğünden bahsedilmiştir. L.K. Bayramova tarafından oluşturulan sözlük, yeni nesil sözlüklerden biri olmakla beraber bölümler değer/antideğer çiftlerine göre ayrılmıştır. Bunlar:

1. Vital değer-antideğer: yaşam-ölüm, sağlık- hastalık
2. Kutsal değer-antideğer: vatan-gurbet
3. Hedonistik değer-antideğer: mutluluk – mutsuzluk
4. Sosyal/faydacı değer-antideğer: emek-işsizlik, tembellik-dinlenme.
5. Maddi/faydacı değer-antideğer: zenginlik-fakirlik
6. Entelektüel/bilişsel değer-antideğer: akıllılık-akılsızlık
7. Ahlaki/etik değer- antideğer: gerçek-yalan
8. Duygusal/faydacı değer- antideğer: gülme-ağlama

9. Dini değer- antideğer: cennet cehennem (Yusufoğlu, 2024, ss. 235-245)

“Rusça Deyimlerde Toponimler” adlı onuncu bölümde yer adlarının zikredildiği deyimler incelenmeye konu edilmiştir. Günümüzde ve geçmişte kullanılan Rusça deyimlerdeki yer isimleri tarihi ve coğrafi bilgi kaynağı niteliğinde değerlendirilmiştir. Rusça toponim içeren deyimler şu kategorilere ayrılmıştır: *Her tür yerleşim adını kapsayan oykonimler, şehirdeki geçit, bulvar vb. adlarını kapsayan godonimler, akarsu adlarını kapsayan hidronimler*. Örneğin ‘Avrupa’ya açılan pencere, Kuzey Venedik’ şeklinde çevrilen deyimler St. Petersburg için kullanılır. Türkçede ‘*abesle iştiğal etmek, havanda su dövmek*’ şeklinde ifade edilen deyimler Rusçada ‘*lahana için Kırım’a gitmek*’ şeklindedir. Burada anlatılmak istenen yararsız ve faydasız bir iş yapmaktır çünkü Kırım’da lahana yetişmemektedir. Kiev’in Rusya tarihinde önemli bir şehir olmasını ifade eden bir atasözü olarak ‘*Dil Kiev’e kadar götürür*’ kullanılır. Bu atasözü Kiev’in döneminde çok ünlü bir şehir olmasını anlatmaktadır. Öyle ki kime sorsanız size Kiev’i tarif edecektir. Türkçede bu deyim ‘*sora sora Bağdat bulunur*’ şeklinde kullanılır ve güncelliğini korumaktadır. Araştırmacı, halkların tarihi ve coğrafi işaretleri bakımından deyim ve atasözlerinin incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Akcan,2024, ss. 247-258).

On birinci bölümde Veronika Nikolayevna Teliya’nın 1999 yılında yayımladığı “Kültür Bağlamında Dildeki Deyim Bileşenlerinin Araştırılmasında Başlıca Sorunlar ve Yöntemsel Problemler” adlı çalışmasının Türkçe çevirisine yer verilmiştir. Yazara göre ilk sorun adlandırma hazinesinin dilsel kültürel açıdan en özgün parçası olan deyim yapısının tanımlanmasıdır. İkinci sorun ise dil ve kültür olmak üzere iki farklı alan bilgisinin, birbirine etkisinin araştırılmasında deyimlerin kültürel anlamlarının incelenmesi ve tanımlanmasında ulaşılan farklılıklardır. Üçüncü sorun ise halkın konuştuğu dilin deyimlerle ilişkisinin dil ve kültür açısından ortak bir yöntemsel alana tanımlanmamış olmasıdır. Çalışmada bunlar gibi pek çok sorun ele alınarak incelenmiştir (Çev. Erdoğan, 2024, ss. 259-271).

“Rusçadaki Eş Anımlı Deyimlerin Kültürdilbilimsel Açısından İncelenmesi” adlı on ikinci kısımda deyim ve kültür ilişkisi bağlamında örnekler verilmiştir. Deyimlerin toplumun hayal gücünü yansıttığı ‘*boşa kürek çekmek*’ anlamına gelen Rusça deyim ve ‘*koyun postuna bürünmüş kurt*’ gibi örnekler sunulmuştur. Kültürün dile doğrudan etkisi sebebiyle deyimlerin de bir toplumun değerini oluşturabileceği düşüncesi üzerinde durulmuştur. ‘Eş Anımlı Deyimler’ başlığı altında M.İ. Sidorenko’nun deyim çiftlerinin yalnızca sözcük benzerliğinden ibaret olmadığı, anlamının yakın veya benzer olması gerektiği düşüncesi işlenmiştir. T. İ. Kovalenko ise yalnızca anlam benzerliğinin yetmediği, deymi oluşturan sözcüklerin de benzer olması hâlinde deyimlerin eş anlamlı olarak kabul edileceğinden bahseder. D.E. Rozental ise eş anlamlı deyimleri şu gruplara ayırarak incelemiştir: *Yakın ya da özdeş anlama sahip deyimler, leksik birimleri benzer olan deyimler, kullanım alanlarına göre deyimler*. Çalışmada deyimlerin eş anlamlılık kazanma süreci işlenirken kültür ile ilişkisi de irdelenmiştir (Tuğ, 2024, ss. 273-290).

Özgün bir başlığa sahip olan “Rusça Savaş Deyimlerinde Dil Dünya Görüşü” adlı on üçüncü kısımda savaşın Rus toplumu tarafından nasıl algılandığı, hangi deyimlerin bu bağlamda oluştuğu üzerinde durulmuştur. Türk kültüründe olduğu gibi Rus kültüründe de savaş ve dolayısıyla vatan sevgisinin gereği olarak askerlik çok önemlidir. Bu bağlamda Türkçede bulunan ‘*her Türk asker doğar*’ deymi gibi Ruslarda da ‘*gerçek bir erkek olmak için askerliği bitirmek gerek*’ deymi bulunmaktadır. Rusça savaş deyimlerinin arasında Türkçede de bulunan ‘*kanunun son damlasına kadar*’ deymi de vardır. Savaşta askerin tecrübesini anlatan ‘*kemik asker*’ deymi bulunmaktadır. Bunun gibi pek çok örnek ile Rus toplumunun savaşa ve askerlere bakış açısı, deyimler aracılığıyla betimlenmiştir (Erdoğan, 2024, ss.

291-298).

On dördüncü kısımda “Sovyet Afişlerinde Deyimsel İfadeler” başlığı altında deyimler incelenmiştir. Afişler ve çeşitli sloganlar Sovyet görsel kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. İçerik bakımından özgün bir çalışma olması ve bir döneme ışık tutması açısından önemli bir araştırmadır. Araştırma sonucu olarak iktidar ile toplum arasında afişlerde kullanılan deyimler sayesinde etkili bir iletişim kurulduğu tespit edilmiştir. Çalışmada on bir afiş görseli sunularak incelenmiştir (Nasradınlı Bahar, 2024). On beşinci bölümde Belgorod Milli Araştırma Üniversitesi, Filoloji bölümünde çalışan İrina Valentinovna Sopova’nın “Siyasi Söylemde Deyimbilim ve Kültür Dili” adlı makalesinin Türkçe çevirisine yer verilmiştir. Çalışmada siyasi üslupta deyimlerin önemli bir yer tuttuğu ifade edilerek dil kimliği deyimler üzerinden incelenmeye alınmıştır (Çev. Nasradınlı Bahar, 2024, ss. 299-315).

“Rus Basın Dilinde Kullanılan Deyimler” adlı on altıncı kısımda deyimlerin gündelik hayatta sık kullanımın yanı sıra toplumun iletişim araçlarında da yaygın bir şekilde kullanıldığı dile getirilmiştir. Gazeteler bu hususta bir dönem güçlü bir iletişim aracı olarak varlığını sürdürmüştür. Gazetelerde de pek çok deyim örneğine rastlanır, bu çalışmada Rus basın dilinde kullanılan deyimlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda *Argumentı i Faktı* gazetesi taranmış ve deyim örnekleri tespit edilerek cümledeki anlamları değerlendirilmiştir. Gazetelerde deyimlerin çarpıcılığı artırmak, merakı uyandırmak, eğlenceli ve hatırlanabilir öğeler olmak gibi özellikler taşıdığı tespit edilmiştir (Aktay, 2024, ss. 327-340).

On yedinci kısımda “Rus Dilinde Kişinin Dış Görünüşünü İfade Eden Deyimler” çalışması bulunmaktadır. Bu bölümde Rus dilindeki deyimlerin toplumdaki estetik algıları nasıl ifade ettiği incelenerek kişinin dış görünüşünü betimleyen deyimler örneklendirilmiştir. Bu konu üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilerek Rus dilindeki çeşitlilik ifade edilmiştir. Bu konudaki deyimler arasında Türkçeye çevirisiyle *taş bebek*, *bostan korkuluğu*, *canlı Barbie*, *ucube*, *kız kurusu* bulunmaktadır (Turan Özdemir, 2024). On sekizinci bölümde “Rus Dilbilim Ekolünde Dilsel Kimlik ve Deyimler: Lev Tolstoy’un Eserleri Üzerinde Bir İnceleme” başlıklı çalışma yer almaktadır. Yeni bir bilim alanı olarak ortaya çıkmış olan ‘dilsel kimlik’ kavramı bağlamında Tolstoy’un eserlerini inceleyen çalışmalardan örnekler sunulmuştur (Temur, 2024, ss. 341-362).

“Rus Deyim ve Atasözlerinde ‘Söz’ Konsepti” adlı on dokuzuncu bölümde söz kavramının anlamsal ve çağrışımsal alanı irdelenmiştir. Araştırmacı on başlıkta deyimleri sınıflandırarak tablolar hâlinde benzer anlamlara gelen deyimleri Türkçe karşılıkları ile sunmuştur. Bu başlıklar şu şekildedir: Söylenen söz geri alınmaz, sevgi dolu söz iyileştirir, sakız gibi çiğneyip yutmak, çok söz yalansız çok para haramsız olmaz, kısa tutmak yeteneğin kardeşidir, iki kere iki dört eder, bir sözden bir asır kavgaya, kuru laf karın doyurmaz, havlayan köpek ısırmaz, sözünün eri olmak (Özdemir, 2024, ss. 377-395).

Yirminci bölümde Yu. D. Tilman’ın “ F.İ. Tyutçev’in Şiirinde Temel Kültür Konsepti Olarak Ruh” adlı 1999 yılında yayımlanan makalesinin Türkçe çevirisine yer verilmiştir. Çalışmada deyimlerin dildeki önemi vurgulanarak şair olan Tyutçev’in ruhu anlatmak için kullandığı kelimeler incelenmiştir (Çev. Sandalcı, 2024, ss. 397-409). Bir sonraki bölümde ise araştırmacı Wolfgang Eismann’ın “Yabancı Bir Metinde Rusça Deyimler XVI.-XVIII. Yüzyıl Alman Seyyahlarının Tasvirlerinde ‘Ruslarla’ İlgili Stereotip Oluşumunda Adetlerin İfadesi ve Tasviri” adlı 1999 yılında yayımlanan makalesinin Türkçe çevirisi bulunmaktadır. Bu çalışma bağlamında metinler incelenerek Rusça kalıp ifadeler ve deyimler tespit edilmiş ve dilbilim/kültürbilim kavramları ışığında çevrilebilirlik/çevrilemezlik konusuna değinilmiştir (Çev. Taştıç, 2024, ss. 411-424).

“Bir Dil Alt Kültürü Olarak Ergenlerin Deyimleri” adlı Valeriy Pavloviç Belyanin’e ait 1999 yılında yayımlanan akademik çalışmanın Türkçeye çevirisi bir diğer çalışmanın başlığıdır. Çalışmada 13-18 yaş aralığında ergen olarak kabul edilen sosyal grubun konuşmaları, dil alt kültürünün bir parçası olarak görülmüştür. Ergenlerin kullandıkları deyimlerden örnekler sunularak bu yaş grubunun, zihinleri yansıtılmaya ve dünya görüşleri açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmaya göre ergenlerin deyimlerinde ayrıntılı karşılaştırmalar, iç mantıksızlık ve çelişki, övgü gibi başlayan fakat hakarete dönen ironi, takma adlar ve alaycı sözler bulunmaktadır. Deyimlerin içerdiği anlamlar sınıflandırılarak ergenlerin çevreyle iletişimlerinin boyutları incelenmiştir (Çev. Şahin, 2024, ss. 425-430).

Bir sonraki bölümde “Rus Dilindeki Deyim ve Atasözlerinde Gelin-Damat Kavramı” adlı konu incelenmiştir. Deyimler, toplumların düşünüş ve yaşayış biçimlerinin bir aynası olarak kabul edilmektedir. Bu minvalde incelenen deyimler bir kültüre ait örf, adet, inanç gibi konular için kaynak niteliği taşımaktadır. Çalışmada Rus dilinde bulunan deyim ve atasözleri dil ve kültür açısından incelenerek gelin ve damat hakkındaki ifadeler tespit edilmiştir. Örneğin Rus kültüründe gelinin ve ailesinin düğünden önce araştırılması gerektiği üzerinden durulan *‘ineği boynuzuna göre, kızı ailesine/soyuna göre seç’* atasözü bulunmaktadır. Bir başka örnekte ise evliliğin önemini anlatmak için *‘baba evinde olan değil, koca evinde olan mutludur’* atasözü verilmiştir. Türklerde de evlilik ve aile önemli bir kavramdır, bu konuda her iki dilde birçok atasözü ve deyim bulunmaktadır. Çalışmada, her iki kültürde de var olan gelin ve damat içeren deyimler ve atasözleri tablolar hâlinde sunularak açıklanmıştır (Mercan, 2024, ss. 431-443).

“İsmet Kenesbayev’in Kazakça Deyimler Sözlüğü’nde Aile” adlı çalışmada 1977 yılında yayımlanan ‘Kazak Tilinin Frazeologiyalık Sözdüğü’ incelenerek aile kavramını içeren 530 deyim tespit edilmiştir. Sözlük dönemin ilk Türk deyim sözlüğü olma özelliğini taşıması bakımından önemlidir. Daha sonra deyimler Kenesbayev’in sözlüğündeki sıraya göre sıralanmış ve Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Makale bu oluşum sürecini anlatan bir çalışma olmasının yanı sıra Kazak Tilinin Frazeologiyalık Sözdüğü’nde geçen aile konulu deyimler listesinin detaylı bir şekilde verilmiş olması bakımından önemli bir çalışmadır. Listede orijinal Kazakça yazımı, okunuşu ve Türkiye Türkçesindeki karşılığı sunularak deyimler açıklanmıştır. Bu da anlamayı kolay hâle getirmiştir. Deyimler halkın yaşayış tarzını anlamak için tarihsel bir kaynak olmakla beraber zengin içeriği ile de merak uyandırıcıdır. Örneğin *‘Ak yol emi’*, *‘Ak yol (Hak yolu) tedavisi’* olarak çevrilmiştir. Bu deyim, eskiden savaşta bir yiğit yaralanmışsa saplanmış oku çıkarmak için kadınların yaralının üzerinden üç kez atlaması şeklindeki bir tedavi yöntemi olarak açıklanmıştır. Eğer kadın iffetliyse ve kocasından başka hiçbir erkeğe bakmamışsa okun kendiliğinden çıkacağına inanılmaktadır (Duissebayeva, 2024, ss. 445-515).

Bir sonraki bölümde “Rus Kültüründe ve Kazak Atasözlerinde Kazak ve Kazaklık Kavramı” başlıklı çalışma bulunmaktadır. Araştırmada Rus kültüründe Kazakların bıraktığı izler incelenmiştir. Kazakların günlük hayatlarını, yaşama bakışlarını, düşüncelerini ve değerlerini kavrayabilmek için atasözlerinin anlamlarını öğrenmek önemlidir. Kazak atasözlerinde Kazaklık kavramı kendini açık bir şekilde betimlemiştir. Bunlar çalışmada sıralanarak sunulmuştur. Bazıları şu şekildedir:

- Kuş özgür olmadan, Kazak da nasibi olmadan yaşayamaz (Kazak için özgür olmak çok önemlidir.)
- Kılıcı, kaşık gibi kullanmak (Kazağın hem sivil hayatta hem de savaşta çok iyi olduğu anlamına gelmektedir.)
- Kazak’ın şöhreti çok fakat hayatı imkânları yok
- Kazak başını verir ama onurundan taviz vermez (Volkova, 2024, ss. 517-529).

Bir sonraki başlık “Rus Atasözlerinde Türk Kökenli Kelimeler”dir. Çalışmada Türk kökenli kelimeler Rus atasözlerinde tespit edilmiş ve dönemsel olarak incelenmiştir. Bu kelimelerin Rus kültüründeki yeri hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Rus diline geçen Türk kökenli kelimelerin dönemleri beşe ayrılmıştır. Bunlar Proto-Slav dönem, Moğol öncesi dönem, Altın Orda dönemi, XVI-XVII. yüzyıllar, XVIII. yüzyıl ve sonrasındır. Çalışmada kelimeler dönemlere göre başlıklar altında sunulmuştur (Irmak, 2024, ss. 531-544). Son çalışma olan “Başkurt Dilinde Deyimler ve Rus Kültürünün Yansımaları”nda, XVI. yüzyıldan beri yan yana yaşayan Başkurt ve Rus halklarının deyimlerinin birbiriyle ilişkisi araştırılmıştır. Ruslarla birlikte yaşamaya başlayan Başkurtların günlük yaşamlarındaki değişimler, dillerine yansımıştır. Başkurt dilinde Rus dilinden alınan deyimlerin kullanılmaya başlandığı tespit edilmiştir. Kültürlerin bir arada yaşamasıyla birbirini etkileyebileceği ve deyimlerin de insan yaşamında evrensel bir niteliğe sahip olduğu üzerinde durulmuştur (Şanlı, 2024, ss. 545-553).

Yukarıda bölümler kısaca özetlenmiştir. Eser, deyimbilim kavramını ayrıntılı bir şekilde ele almasının yanı sıra konuya farklı bakış açıları ile yaklaşarak kapsamlı bir bilgi kaynağı niteliği taşıması bakımından önemlidir. Her bir araştırmacı özgün çalışmalar ortaya koymuştur. Ayrıca önemli metinlerin çevirileri de yapılmıştır. Rus dilindeki atasözleri ve deyimlerin Türkçeye aktarılmasıyla Türkçenin zenginleştirilmesine katkıda bulunduğu ifade edilebilir. Ayrıca eserin dilinin Türkçe olması ve tüm atasözleriyle deyimlerin anlamlı bir şekilde Türkçeye çevrilmesi, Türkçenin gücüne ve zenginliğine ilişkin algıyı da güçlendirmektedir. Eserin akademisyen ve öğrencilere kaynak kitap niteliği taşıdığı belirtilmelidir. Deyimbilim – Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar adlı bu öncü ve kapsamlı eser çeşitli çalışma alanlarından araştırmacılara farklı bakış açıları sunacaktır.

Kaynakça

- Acar, S. (2024). Tarihi deyimler. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 195-216). Nobel.
- Akcan, G. (2024). Rusça deyimlerde toponimler. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 247-258). Nobel.
- Aksan, D. (2020). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu.
- Aktay, S. (2024). Rus basın dilinde kullanılan deyimler. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 327-340). Nobel.
- Ataklı Saçak, F. (2024). Rus deyimbilimin tarihsel gelişimi. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 1-55). Nobel.
- Bağlan Özer, Z. (2024). Deyimlerin iç birimi. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 167-176). Nobel.
- Belyamin, V. P. (2024). Bir dil alt kültürü olarak ergenlerin deyimleri (O. Şahin, Çev.). İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 425-430). Nobel.
- Duisebayeva, D. (2024). İsmet Kenesbayev’in Kazakça deyimler sözlüğünde aile. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 445-515). Nobel.
- Eismann, W. (2024). Yabancı bir metinde Rusça deyimler: XVI.-XVIII. yüzyıl Alman seyyahlarının tasvirlerinde ‘Ruslarla’ ilgili stereotip oluşumunda adetlerin ifadesi ve tasviri (T. Zübeyir Taşıtçı, Çev.). İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 411-424). Nobel.
- Erdoğan, H. (2024). Rusça savaş deyimlerinde dil dünya görüşü. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 291-298). Nobel.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2024). Deyim sözcüğünün anlamı. Erişim tarihi: Ağustos, 2024. <https://sozluk.gov.tr/>

- Irmak, A. (2024). Rus atasözlerinde Türk kökenli kelimeler. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 531-544). Nobel.
- Kozan, O. (2024). Dil dizgesinde deyimleşme üzerine. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 177-194). Nobel.
- Mercan, A. (2024). Rus dilindeki deyim ve atasözlerinde gelin-damat kavramı. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 431-443). Nobel.
- Nasradınlı Bahar, S. (2024). Sovyet afişlerinde deyimsele ifadeler. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 299-315). Nobel.
- Ojenov, S. İ., & Dohman, Ü. (2024). Deyimbilimin yapısı üzerine (Rusça deyim sözlüğü projesi çerçevesinde). İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 127-165). Nobel.
- Özdemir, N. (2024). Rus deyim ve atasözlerinde 'söz' konsepti. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 377-395). Nobel.
- Pestova, M. S., & Özcan, E. (2024). Deyim birimlerin çevirisi. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 217-234). Nobel.
- Sopova, İ. V., & Nasradınlı Bahar, S. (2024). Siyasi söylemde deyimbilim ve kültür dili. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 317-325). Nobel.
- Şanlı, İ. (2024). Başkurt dilinde deyimler ve Rus kültürüne yansımaları. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 545-553). Nobel.
- Teliya, V. N., & Erdoğan, H. (2024). Kültür bağlamında dildeki deyim bileşenlerinin araştırılmasında başlıca sorunlar ve yöntemsel problemler. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 259-271). Nobel.
- Temur, F. (2024). Rus dilbilim ekolünde dilsel kimlik ve deyimler: Lev Tolstoy'un eserleri üzerine bir inceleme. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 363-376). Nobel.
- Tilman, Y. D. (2024). Tyutçev'in şiirinde temel kültür konsepti olarak 'ruh' (S. Sandalcı, Çev.). İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 397-409). Nobel.
- Tuğ, C. (2024). Rusçadaki eş anlamlı deyimlerin kültürdilbilimsel açıdan incelenmesi. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 273-290). Nobel.
- Turan Özdemir, P. (2024). Rus dilinde kişinin dış görünüşünü ifade eden deyimler. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 341-362). Nobel.
- Vinogradov, V. V., & Ataklı Saçak, F. (2024). Rus dilinde deyim birimlerin temel türleri. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 87-126). Nobel.
- Vinogradov, V. V., & Paşalıoğlu, C. (2024). Bir dilbilim disiplini olarak Rus deyimbilimin temel kavramları. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 51-86). Nobel.
- Volkova, O. (2024). Rus kültüründe ve Kazak atasözlerinde Kazak ve Kazaklık kavramı. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 517-529). Nobel.
- Yusufoglu, N. (2024). Değerdilbilimsel araştırmalarda deyimler. İçinde F. Ataklı Saçak (Ed.), *Deyimbilim: Geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar* (ss. 235-245). Nobel.